

GABRI VAN TUSSENBROEK EN TANJA HOLZHEY

DE LAATSTE OVERVAL

**HET ONWAARSCHIJNLIJKE LEVEN VAN
REIMUND HOLZHEY (1866-1952)**

2021 Prometheus Amsterdam

© 2021 Gabri van Tussenbroek en Tanja Holzhey

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Foto omslag Privébezit auteurs

Lithografie afbeeldingen BFC, Bert van der Horst, Amersfoort

Zetwerk Elgraphic

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 4606 1

'I'm the innocent bystander
And somehow I got stuck
Between a rock and a hard place
And I'm down on my luck'

'Lawyers, Guns and Money' – Warren Zevon

INHOUD

Woord vooraf 9

- 1 In de wildernis 23
- 2 Gouden kansen? 53
- 3 De laatste overval 77
- 4 Berecht 108
- 5 Gevangene 37 126
- 6 Een nieuw leven 152
- 7 Vrij man 175
- 8 Captiva 205

Besluit 225

- Aftiteling 243
- Noten 247
- Bronnen en literatuur 281
- Register 293

Een Lombrosiaansch wonder. Een vreemd bericht komt uit het land van waar alle vreemde berichten komen — Amerika.

Holzhay, bijgenaamd „Zwarte Bart“, een roover van een zekere vermaardheid, die de staten van Wisconsin en Michigan in voortdurende benauwdheid hield door zijn verbazende struikrooverscapaciteiten, is door een operatie van zijn misdadige neigingen genezen.

Nadat Holzhay eindelijk en ten leste achter slot en grendel was gebracht, onderzochten de dokters van de Marquette-gevangenis hem naauwkeurig en kwamen tot de conclusie, dat zijn liefhebberij tot rooven, moorden en plunderen voortsproot uit een ziekte.

Een wonderwel geslaagde operatie op zijn hersens werd ondernomen en onmiddellijk daarop begon hij teekenen van beterschap te vertoonen.

Zijn inborst veranderde en van een der gevaarlijkste gevangenen werd hij een der beminnelijkste.....

Dien weg moet het op. Peuter alle sterfelingen, die niet aardig zijn voor hun medemenschen, een beetje in hun hersens, en we krijgen 'n samenleving zóó braaf, dat rechters, epiers, advocaten en politieagenten aan vervetting zullen sterven.

Ook Nederlandse kranten schreven over het wonderbaarlijke leven van Reimund Holzhey. Bericht uit het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 14 augustus 1906 (via Delpher.nl).

WOORD VOORAF

Voer voor genealogen

Tanja en ik wisten allebei dat er ooit familieleden met onze achternamen naar Amerika waren geëmigreerd. Adrianus van Tussenbroek, een broer van mijn overgrootvader, had zich aan het einde van de negentiende eeuw in Rotterdam bekeerd tot het mormoonse geloof. Na te zijn herdoopt in de Maas vertrok hij in augustus 1914 met een lening van 100 dollar naar Salt Lake City. Het was kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ondanks de risico's reisden zijn vrouw en tien kinderen hem een jaar later achterna. Zij zouden de rest van hun leven in Amerika blijven. Nog een enkele keer keerde Adrianus terug naar zijn geboorteland. Er is een foto van hem, waarop hij is te zien in een zilverkleurige regenjas. In 1946 heeft mijn vader hem ontmoet, daarna nooit meer.

Bij de Holzheys was het wat minder duidelijk. Ook daar was iets met Amerika. Tanja had als kind gehoord dat er iemand uit de familie naar de Nieuwe Wereld was vertrokken, maar niemand wist er het fijne van. Zelfs wie het precies was en hoe het hem in Amerika was vergaan, kon niemand haar vertellen.

Persoonlijke verhalen verdwijnen gemakkelijk in de grote soep van de geschiedenis. Over de meeste mensen die in de afgelopen eeuwen hebben geleefd, is vrijwel niets meer te vertellen. Er bestaan hooguit nog wat aantekeningen in archieven; een inschrijving bij de doop, een ondertrouw en een huwelijk, en uiteindelijk een datum waarop zij zijn overleden. Dit soort gegevens vormen de bouwstenen

voor genealogieën; eindeloze reeksen namen en data, die verbanden tussen familieleden onderling kunnen aangeven, maar waaraan meestal geen gezichten of verhalen kunnen worden verbonden. Toch is dit soort onderzoek naar de eigen familiegeschiedenis enorm populair. Het wordt met veel inzet en liefde verricht, alsof iedereen die weer een verre voorouder vindt, die persoon ook een beetje aan de dood ontrukkt en het eigen bestaan legitimeert. Het overgrote deel van het historische onderzoek dat in ons land wordt verricht, is zodoende in handen van gewone mensen die iets meer willen weten over hun familiegeschiedenis en niet van speciaal daartoe opgeleide historici. Daarom ontsluiten archieven hun doop-, trouw- en begraafboeken steeds beter. Websites als wiewaswie.nl en de site van het Centrum voor Familiegeschiedenis – voorheen bekend als het Centraal Bureau voor Genealogie – verbinden gedigitaliseerde databestanden en bieden iedereen geweldige hulpmiddelen om in de geschiedenis van zijn of haar familie te duiken.

In Amerika is het genealogisch onderzoek zelfs een economische bedrijfstak van belang geworden. Websites als Ancestry.com en Myheritage.com bieden de betalende gebruiker kant-en-klare oplossingen voor het opstellen van een stamboom. Die kan worden gelinkt aan de stambomen van vele andere gebruikers. Bovendien wordt het steeds populairder om genealogisch onderzoek aan DNA-analyse te koppelen. Voor een bedrag van enkele tientallen dollars kan men zodoende nog meer ontdekken over de eigen 'afkomst'.

In Nederland is deze ontwikkeling minder ver. Maar ook hier zijn de gevolgen van de digitalisering onmiskenbaar. Zelfs een weinig voorkomende familienaam als Van Tussenbroek levert met een eenvoudige zoekactie op wieiswie.nl al 5339 treffers op. Vroeger moest je daar maanden voor in een archief zitten. De computer geeft duizenden namen, geboortedata, huwelijken en overlijdens van mensen die mij volstrekt vreemd zijn en niets zeggen, al hebben ze dan toevallig mijn achternaam. Er is – op oom Adrianus na, die ook een aantal keren wordt genoemd – geen zilverkleurige

regenjas of een persoonlijke herinnering van mijn vader bij, waardoor vrijwel al die namen betekenisloos zijn.

De naam Holzhey komt in Nederland nog veel minder voor. Hoewel ook een zoekopdracht met die naam enkele treffers oplevert, moet de geschiedenis ervan in Duitsland worden gezocht. Tanja's familie woonde – en woont nog steeds – ver in het oosten, in Thüringen, meer bepaald in het kleine dorpje Remschütz bij Saalfeld, in de voormalige DDR. Ook daar is die naam vrij zeldzaam. Gelukkig brengt neef Oliver in Duitsland zijn vrije tijd regelmatig in allerlei archieven door om stambomen van de verschillende familieleden te maken. Maar ook hij heeft geen informatie over een emigrant naar Amerika.

*

Het vinden van gegevens over iemand uit het verleden is – ook als je een naam en een geboortejaar hebt – niet altijd eenvoudig. Nog lastiger wordt het als je niet weet hoe zijn voornaam luidde, laat staan wanneer hij precies leefde. Maar soms biedt het toeval uitkomst op een manier die niemand van tevoren had kunnen voorstellen of bedenken. In oktober 2012 hielp dat toeval Tanja aan een opmerkelijke vondst. Met niet meer dan de zoekbegrippen 'Holzhey' en 'Amerika' stuitte zij op een krantenbericht uit 1889. Hierin werd gesproken over een zekere Reimund Holzhay.¹ De Evening News uit Detroit wist op 27 september 1889 te melden dat deze figuur was ontsnapt uit de 'Gogebic County Jail', nadat hij eerder was gearresteerd voor het plegen van overvallen. Het artikel werd vergezeld van een gravure waarop de voortvluchtige te zien is met flaporen en een breed uitwaaiierende snor.

Al snel bleken er ook andere artikelen aan deze Reimund te zijn gewijd. De notoire bandiet, die de bijnaam 'Black Bart' kreeg, had in de zomer voorafgaand aan zijn ontsnapping een hele reeks overvallen gepleegd op postkoetsen, treinen en eenzame reizigers. De bijnaam 'Black Bart' was eerder al aan Charles Bowles gegeven, die in de jaren 1870 en 1880 een van de meest beruchte postkoets-

mogelijk het boek van Bruce Cox in te zien. En daarin vertelde Holzhey – in de woorden van Cox:

I was born at Reinschutz, near the town of Schwarzburg, in the region of Thuringia, in the German Duchy of Saxe-Meiningen, on October 2, 1866.

Het kon niet anders, het 'Reinschutz' dat in het verhaal van deze Reimund Holzhey wordt genoemd, moest het kleine dorpje Remschütz zijn waar Tanja's familie vandaan komt.

Achteraf hebben we ons afgevraagd hoe groot de kans zou zijn geweest dat we dieper in dit verhaal waren gedoken als Reimund niet Holzhey, maar Müller, Derksen of Smit had geheten. Ook dan was – zoals nog zal blijken – het leven van Reimund niet minder fascinerend geweest. Maar de naamsovereenkomst en de notie dat deze Reimund familie moest zijn, maakte zijn verhaal op een of andere manier interessanter. De persoonlijke verbinding met het verborgen verleden is een belangrijke drijfveer om de geschiedenis verder uit te zoeken.

Maar voordat we daarover nadachten, hadden we vragen die veel prozaïscher waren, zoals: hoe is het in hemelsnaam mogelijk dat een boerenjongen uit Thüringen zich ontpopt tot een gevreesde postkoetsovervaller? Hoe is hij in Amerika verzeild geraakt? Wat is er gebeurd dat zijn leven die dramatische wending heeft genomen? Op dat moment vermoedden we niet dat er nog veel meer schuilging achter het verhaal van Reimund Holzhey; dat twee ooms hem naar Amerika waren voorgegaan, dat hij zelf over zijn daden had geschreven en documenten had nagelaten, dat hij later als een medisch wonder werd gezien, bescherming genoot van enkele zeer vooraanstaande Amerikanen en dat hij zijn laatste jaren door geslaagde beleggingen als rentenier op een tropisch eilandje voor de kust van Florida had gesleten.

In het begin was er vooral de verbazing. De vondst van het boek van Cox hield Tanja tot vier uur 's nachts aan de computer gekluis-

terd. Holzhey had niet alleen overvallen gepleegd, hij had ook iemand doodgeschoten, zoveel leek wel duidelijk. Dat had enorm veel beroering gewekt, niet alleen in Michigan. In de gehele Verenigde Staten waren in 1889 honderden krantenartikelen verschenen waarin verslag werd gedaan van Reimunds overvallen, van zijn arrestatie en veroordeling.

Een week of wat later werd ook het boek van Cox thuisbezorgd, dat ons een verdere inkijk gaf in Reimunds leven, maar dat ook heel veel vragen openliet.

*

Met tussenpozen kwamen we telkens weer te spreken over die merkwaardige verre verwant. Vanuit Tanja's familie werd met regelmaat gevraagd 'of we nog meer hadden gevonden,' want spannend vond iedereen het wel. Hartmut Holzhey, een oom van Tanja, destijds actief in de regionale politiek van Thüringen, zette het verhaal op social media. Het leverde hem heel wat reacties op en het werd zowaar opgepikt door de Bild Zeitung. Deze niet om zijn journalistieke diepgang bekendstaande boulevardkrant, met een oplage van bijna anderhalf miljoen, belde Hartmut, belde Tanja en kwam op 29 april 2014 met een sensatieverhaal waarin Hartmut de hoofdrol speelde.³

MIJN VOORVADER WAS AMERIKA'S LAATSTE POSTKOETSOVERVAL-
LER. LANDRAAD HARTMUT HOLZHEY (56, PARTIJLOOS) SPREEKT
OVER ZIJN GROOTSTE FAMILIEGEHEIM

Nou viel het met dat familiegeheim nogal mee. In feite was er helemaal geen geheim, omdat niemand in de familie voor Tanja's vondst in 2012 ooit van Reimund had gehoord. En in hoeverre Reimund werkelijk directe familie was geweest, stond in 2014 ook nog niet vast. Het bleek bovendien niet zo eenvoudig te achterhalen. Het zou nog heel wat uren in archieven vergen om erachter te komen dat de verhoudingen nogal gecompliceerd waren. De betovergrootmoeder van

The screenshot shows a web browser window displaying a news article. At the top left is the 'Bild' logo and a 'MENÜ' button. At the top right are icons for user profile, a lock, and a search icon. The article title is 'Mein Vorfahre war Amerikas letzter Postkutschen-Räuber' in large, bold black font. Below the title is a 'FAMILIENGEHEIMNIS' sub-header. There are social media sharing buttons for Facebook, WhatsApp, Twitter, and Email. The author information reads: 'VON: MARTINA KURTZ 29.04.2014 - 10:07 Uhr'. The main text begins with 'Saalfeld/Wisconsin – Die böse Schwiegermutter, der kauzige Opa und die zickige Cousine – mit der lieben Verwandtschaft hat man oft Ärger und Probleme. Landrat Hartmut Holzhey (56, parteilos) kann da gut mitreden: Einer seiner Vorfahren war Nordamerikas letzter Postkutschen-Räuber.' Below this is a short paragraph: 'Das Familiengeheimnis wurde erst vor einigen Wochen gelüftet. Die Nichte des Landrates von Saalfeld-Rudolstadt, die Historikerin Tanja Holzhey, stieß während ihrer Ahnenforschung auf das Buch'. On the right side, there is a 'Google Anzeigen' section with a 'Diese Werbung meiden' button and a link 'Warum sehe ich diese Werbung? >'. The browser's address bar is not visible.

Bericht in de *Bild Zeitung* over het 'familiegeheim' Reimund Holzhey.

Reimund was een zus van Tanja's bet-bet-betovergrootvader. Met andere woorden: Tanja's bet-bet-bet-betovergrootvader was dezelfde als Reimunds bet-betovergrootvader.

Maar zo ver waren we nog niet. Voordat Tanja de archieven ging ompspitten hadden we eerst andere plannen. Op 26 augustus 2014 was het 125 jaar geleden dat Reimund zijn laatste overval had gepleegd. Was dat geen aanleiding om de plaats delict op het Upper Peninsula, het Bovenschiereiland van Michigan, eens met eigen ogen te gaan aanschouwen? In de warme zomer van 2014 leerden we daar Reimunds biograaf Bruce Cox kennen, een zwijgzame lange man met een indrukwekkende baard, een onafscheidelijke honkbalpet en een morbide gevoel voor humor. Via Bruce kwamen we ook in contact met de energieke en immer enthousiaste Arlene Schneller, die eveneens onderzoek naar Reimund had gedaan en in haar jeugd zelfs een rolletje had gespeeld in een toneel-

De stoffige Stagecoach Road op 26 augustus 2014, 125 jaar na Reimunds overval. Behalve door de hitte wordt de bezoeker geteisterd door ontelbare steekvliegen (foto Gabri van Tussenbroek).

stuk dat aan Reimunds leven was gewijd. 'I was the horse,' vertelde ze lachend. Arlene had in de jaren negentig stapels documentatie verzameld en pogingen gedaan om nog met mensen in contact te komen die Reimund persoonlijk hadden gekend.⁴ Op basis van het door haar verzamelde materiaal had Bruce Cox in 2007 zijn boek geschreven, de grotendeels op feiten gebaseerde 'autobiografie' van Reimund Holzhey.

We bezochten de eindeloze, stoffige Stagecoach Road waar Reimund zijn laatste postkoets had overvallen en waar hij de onfortuinlijke jurist Dolph Fleischbein dodelijk had verwond. Ook brachten we een bezoek aan het plaatsje Republic, waar Reimund gevangen was genomen en aan het gerechtsgebouw, waar hij in november 1889 levenslang had gekregen.

De Wakefield News van 4 september 2014 deed uitgebreid verslag van onze zoektocht op het Bovenschiereiland en gaf als commentaar dat het verhaal van Reimund Holzhey nog steeds fascineerde, ook na 125 jaar. Daar waren we het helemaal mee eens. Maar eenmaal terug in Nederland vroegen we ons af hoe het nu verder moest. Arlene Schneller had ons een enorm pak papieren gegeven met krantenberichten, rechtbankverslagen, telegrammen, brieven en kopieën van officiële documenten uit het Staatsarchief van Michigan, waaruit bleek dat Bruce Cox in zijn boek slechts een fractie van het verhaal had verteld. Daarbij kwam dat Reimund niet in zijn eentje naar Amerika was gegaan, althans, zijn ooms hadden hem geholpen bij zijn immigratie. Een van hen, oom Christian had een bloeiend bedrijf en was een vooraanstaande burger van de stad Green Bay in Wisconsin geworden, met geld, contacten en aanzien. Hierdoor kwamen Reimunds daden in een ander perspectief te staan. Hij was immers geen eenling toen hij in Amerika aankwam. Hij ging wonen bij familie, hij had werk, hij verdiende geld, hij kreeg alle kans om van zijn leven een succes te maken. Waarom was hij dan toch op het verkeerde pad geraakt? Bruce Cox schreef er wel iets over – een ongeluk met een paard – maar die paar regels waren weinig bevredigend.

Bovendien was het verhaal met Reimunds veroordeling niet klaar. Tijdens zijn verblijf in de gevangenis, zo lasen we in het dossier, werd vastgesteld dat het roven, plunderen en moorden Holzhey niet in het bloed zat, maar dat de omstandigheden hem daartoe hadden gebracht. Zijn bewakers gingen hem meer en meer beschouwen als een patiënt, iemand die hulp nodig had en die zijn daden niet had gepleegd vanwege een slecht karakter. Volgens de opvattingen van die tijd zou medisch ingrijpen zijn kwaal kunnen verhelpen. Dit leidde er uiteindelijk toe dat hij in 1894 een behandeling kreeg – sommige bronnen spraken zelfs van een hersenoperatie. Die ingreep maakte hem tot een beter mens. Van een van de gevaarlijkste boeven die er in de gevangenis van Marquette te vinden waren, veranderde

hij in een uitermate aardig en redelijk persoon die een tweede kans verdiende.

We vroegen ons af wat die 'herseneroperatie' kon inhouden. Was men in 1894 in staat iemands karakter te veranderen door middel van een herseneroperatie? Dat lijkt wel erg vergezocht. Of is er iets anders gebeurd? De wonderbaarlijke genezing trok in ieder geval over de hele wereld de aandacht. We waren dan ook tamelijk spraakeloos toen Tanja er – dankzij de krantenzoekmachine Delpher – achter kwam dat er ook in Nederland over Reimund was geschreven. Zijn behandeling in het ziekenhuis was met volle instemming begroet. Zo moest het, volgens een anonieme Nederlandse krantenschrijver in 1906. 'Peuter alle stervelingen, die niet aardig zijn voor hun medemenschen, een beetje in hun hersens, en we krijgen 'n samenleving zóó braaf, dat rechters, cipiers, advocaten en politieagenten aan vervetting zullen sterven.'⁵

*

Hoewel Reimund Holzhey niet de beroemdheid heeft van Billy the Kid, Buffalo Bill, Butch Cassidy of Jesse James is zijn naam in het Midwesten van de Verenigde Staten allerminst vergeten. Zijn postkoetsoverval in augustus 1889 was de laatste in heel Michigan, ja zelfs de laatste ten oosten van de Mississippi. Het lijkt alsof zijn daden daarmee een ijkpunt vormen. Toen in juli 1891 drie gemaskeerde mannen in de buurt van Manistique (Michigan) het stationswinkeltje hadden overvallen, schreef de Centralia Enterprise and Tribune dat er 'een trio Holzheys' bezig was geweest.'⁶ En toen tien jaar later een jonge overvaller voor zijn daden door de rechter werd veroordeeld, schreef een andere krant dat hij de gevaarlijkste crimineel was in Gogebic sinds Reimund de streek onveilig had gemaakt.'⁷

Het criminele aspect bleef in de stukken over Reimund de boventoon voeren, daarbij dikwijls aangedikt of vervormd. Dat was al begonnen rond zijn arrestatie. De berichten die verschenen in grote kranten als de Chicago Daily Tribune, The New York Times